

Intangible Cultural Heritage Elements in Primary School Turkish Textbooks

Beytullah Karagöz^{1,a,*}, Tolga Çakmak^{2,b}

¹Faculty of Education, Gaziosmanpaşa University, Tokat, Türkiye

²Faculty of Letters, Hacettepe University, Ankara, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 07/04/2023

Accepted: 19/07/2023

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the preview process and before publication.

Copyright© 2017 by Cumhuriyet University, Faculty of Education. All rights reserved.

ABSTRACT

This study aims to examine the intangible cultural heritage elements in primary school Turkish textbooks. Within this purpose, this study utilised from document analysis method. Within the framework of the determined method, the intangible cultural heritage elements in the UNESCO intangible cultural heritage list and the National Inventories of the Ministry of Culture and Tourism were taken into account as criteria for collecting research data. According to the findings of the research, when the distribution of intangible cultural heritage elements in Turkish textbooks is examined, it has been determined that the most frequently discussed elements are the tradition of telling tales (52), which functions as a tool for transferring intangible cultural heritage through language, and holiday traditions (national and religious holidays) (48), which are in the field of social practices. From the point of view the results of the research, it has been figured out that a total of 647 elements were included in primary school Turkish textbooks and intangible cultural heritage elements were mostly included in the third grade textbook. It has been determined that intangible cultural heritage elements were less common in the Science and Technology theme. It has been observed that the Karagöz play in the field of performing arts was the least included item.

Keywords: Primary school, Turkish textbook, intangible cultural heritage, UNESCO intangible cultural heritage list, intangible cultural heritage Turkey national inventory

İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurları

Bilgi

*Sorumlu yazar

Süreç

Geliş: 07/04/2023

Kabul: 19/07/2023

Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate yazılımı ile taranmıştır.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

Öz

Bu çalışmada ilkökuller Türkçe ders kitaplarında yer alan somut olmayan kültürel miras unsurlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Belirlenen yöntem çerçevesinde araştırma verilerinin toplanmasında UNESCO ile Kültür ve Turizm Bakanlığının Ulusal Envanterlerindeki somut olmayan kültürel miras unsurları ölçüt olarak alınmıştır. Araştırma bulgularına göre, Türkçe kitaplarında yer alan somut olmayan kültürel miras öğelerinin dağılımına bakıldığında dilin somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında bir araç işlevi gören masal anlatma geleneği (52) ile toplumsal uygulamalar alanında yer alan bayram geleneklerinin (ulusal ve dinî bayramlar) (48) en sık ele alınan öğeler olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarında ilkökuller Türkçe ders kitaplarında toplam 647 öğenin yer aldığı ve somut olmayan kültürel miras unsurlarına en fazla üçüncü sınıf ders kitabında yer verildiği anlaşılmıştır. Bilim ve Teknoloji temasında somut olmayan kültürel miras öğelerinin daha az yer aldığı belirlenmiştir. Gösteri sanatları alanında yer alan Karagöz'ün ise en az yer verilen öğe olduğu görülmüştür. Genel bir değerlendirme sonucunda doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ile gösteri sanatlarının incelenen kitaplarda en az işlenen alanlar olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, Türkçe ders kitabı, somut olmayan kültürel miras, UNESCO somut olmayan kültürel miras listesi, somut olmayan kültürel miras Türkiye ulusal envanteri

^a beytullah.karagoz@gop.edu.tr

^b <https://orcid.org/0000-0003-2966-8226>

^b tcakmak@hacettepe.edu.tr

^b <https://orcid.org/0000-0002-7700-6609>

How to Cite: Karagöz, B., & Çakmak, T. (2023). İlkokul Türkçe ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurları. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 12(4), 1027-1037.

Giriş

Yaşamdaki değişim olgusu, ulusal kültürü ve yerel öğeleri yakından etkilemektedir. Bu noktada bireyi ve toplumları ayakta tutan temel unsurlardan biri de kültürel mirastır. Kültürel miras bir ülkenin kimliğini, tarihsel birikimini ve uygarlık kodlarını ortaya koyan bir göstergedir. Bu yanılla geçmişle bugün arasında bağlantı kurarak geleceği daha iyi inşa etmek için gerekli olan evrensel bir anlayışa dayanmaktadır. Taşıdığı evrensel ve ulusal değerlere yönelik özellikler kültürel mirasın korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını önemli bir gereklilik haline getirmektedir. Bu bağlamda somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras gibi kavramlar ülkelerin eğitim ve kültür politikalarının ana öğelerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana UNESCO, kültürel mirasın tanımlanmasında ve bir dizi sözleşmenin, mali ve idari tedbirlerin benimsenmesi yoluyla korunmasının sağlanmasında kilit bir kuruluş olmuştur (Alivizatou-Barakou ve diğerleri, 2017). Bu bağlamda UNESCO (2003), "somut olmayan kültürel mirası" (SOKÜM) toplulukların, grupların ve bazı durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak kabul ettikleri uygulamalar, temsiller, ifadeler, bilgiler, beceriler ve bunlarla ilişkili araçlar, nesnelere, eserler ve kültürel alanlar olarak tanımlamıştır. Bu açıdan somut olmayan kültürel miras, salt anıtlar ve nesne koleksiyonları ile değil; geçmişten miras kalan ve yeni kuşaklara aktarılan bilgi, gelenek ve yaşayan uygulamalarını da kapsar. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, topluluklar ve gruplar tarafından çevrelerine, doğa ile etkileşimlerine ve tarihlerine göre sürekli olarak yeniden yaratılır ve onlara bir kimlik ve süreklilik duygusu sağlar, böylece kültürel çeşitliliğe ve kültürel çeşitliliğe saygıyı teşvik eder (UNESCO, 2003). Başka bir anlatımla SOKÜM'ün korunmasına ve mirasına dikkat etmek, insanlığın yaşayan mirasının ve kültürel çeşitliliğin en temel belirleyicisi durumundadır (Lenzerini, 2011; Su, 2018; Kim, Whitford ve Arcodia, 2019). Bu kapsamda SOKÜM'ün belirlediği alanlar olduğu görülmektedir. Bu alanları beş başlık altında sınıflamak mümkündür:

- Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar (destanlar, efsaneler, halk hikayeleri, atasözleri, masallar, fıkralar vb.),
- Gösteri sanatları (Karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.),
- Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler (nişan, düğün, doğum, nevrüz, vb. kutlamalar),
- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.),
- El sanatları geleneği (dokumacılık, nazar boncuğu, telkari, bakırcılık, halk mimarisi) (UNESCO, 2003; s. 49).

UNESCO SOKÜM Sözleşmesi 2003 yılında karara bağlanmasına karşılık Japonya 15 Haziran 2004'te,

Pakistan 7 Ekim 2005'te, Türkiye 27 Mart 2006 tarihinde sözleşmeye taraf olmuştur. 2006 yılından bu yana Türkiye, yirmi bir unsurla SOKÜM listesine en çok kültürel değer kaydettiren ilk beş ülke arasına girmiştir. Bu kapsamda müzik, dans, oyun, ritüel, spor, yiyecek, zanaat becerileri vb. gibi tarihsel, sanatsal veya akademik değeri olan kültürel eserler listede yer almıştır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır: Meddahlık (2008), Mevlevi Sema Töreni (2009), Âşıklık Geleneği (2009), Nevruz (2009), Karagöz (2009), Geleneksel Sohbet Toplantıları (2010), Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010), Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah (2010), Tören Keşkeği Geleneği (2011), Mesir Macunu Festivali I (2012), Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği (2013), Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı (2014), Geleneksel Çini Ustalığı, (2016), İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü (2016), Bahar Kutlaması: Hıdrellez (2017), Isık Dili (2017), Dede Qorqud/Korkyt Ata/Dede Korkut Mirası (2018), Geleneksel Türk Okçuluğu (2019), Geleneksel Zekâ ve Strateji Oyunu: Mangala / Göçürme (2020), Minyatür Sanatı (2020), Hüsni Hat (2021). (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

Kültürel miras, geçmişten bugüne üretilen birikimle ilgilidir. Kültürel ve doğal miras, önceki kuşaklardan devralınan mirastır ve gelecek kuşaklara aktarılmaya açıktır. Bu yanılla toplulukları birbirine bağlayan bir bağ olma işlevi üstlenir. Bu bakımdan bir toplum ve bunun üyeleri arasındaki tarihsel ve kültürel iletişime olanak sağlar. Diğer bir anlatımla çocukların, diğer insanların kültürlerini keşfederek kendi kültür ve tarihlerinin bilinmeyen yönleri hakkında bilgi ve farkındalıklarını geliştirmelerine katkıda bulunur. Dolayısıyla Türkiye'nin çok zengin somut ve somut olmayan kültürel mirasının korunması ve yapısı bozulmadan gelecek kuşaklara aktarılması oldukça önemli görülmektedir (Oğuz, 2007; Aykan, 2015).

Kültürel miras yaklaşımı, insan topluluğunun tarih boyunca biriktirdiği deneyimleri, gelenek ve görenekleri içermekte ve bunların sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda en temel görev eğitim alanına düşmektedir. Eğitim öğrencinin aidiyet duygusunu geliştirmeyi ve kimlik oluşumuna katkı sağlamayı amaçlar. Kültürel miras konusunu eğitim müfredatı ile bütünleştirmek, sürdürülebilir mirasın korunmasını sağlamak için kritik öneme sahip bir konudur. Eğitim çalışmaları şimdiki kadar esas olarak kişisel alışverişler ve sözlü gelenekler yoluyla aktarılan, bu kaybolmakta olan alışkanlıklar, gelenekler ve uygulamalar için geleceği garanti etmede önemli bir rol oynamaktadır (Ott, Dagnino&Pozzi, 2015; Barghi ve diğerleri, 2017). Bundan dolayı eğitim kurumlarının kültürel miras konusunda duyarlılığını sürdürmesi gerekmektedir. Eğitim kurumları öğrenmenin öncülünü ve ana faaliyetini oluşturan ve insanlığın uzun tarihinde birikmiş uygarlığı seçmenin, korumanın, yaymanın ve yeniden üretmenin ana yolu olan yapılandırılmış ve sistematik öğrenme yolunun öğretilmesine ortam hazırlamalıdır (Wu, 2021). Bu yönüyle toplumların sahip oldukları kültürü ve mirası

keşfetme, dil vasıtasıyla bugüne yayma ve geleceğe taşıma misyonuna katkı sağlamaktadır (Melanlioğlu, 2008). Bununla birlikte kültürel mirasın korunması ve tanıtılması yanında, ortak evrensel değerlerin birleştirici yönünün anlaşılması ve sürdürülmesi bağlamında önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Böylelikle eğitim sayesinde öğrencilerde somut olmayan kültürel miras bilincinin artırılması ve kültür varlıklarını koruma farkındalığının güçlendirilmesi mümkün olacaktır.

Kültürel miras eğitimi konusu sosyal bilgiler, sanat ve Türkçe derslerinin programları ile bütünleşmiştir. Sosyal bilgiler dersinde kültürel miras teması kültürü bilinçle ele alma ve koruma sorumluluğu üzerine yapılandırılmıştır. Türkçe dersi ise öğrencilerde kültürel farkındalık yaratmayı, kültür mirası bilinci oluşturmayı ve benlik tasavvuru geliştirmeyi özendirir (MEB, 2018; MEB, 2019). Türkçe dersi, ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak öğrencinin kültürel gelişiminde önemli sorumluluklar üstlenir. Bu nedenle somut olmayan kültürel miras öğelerini tanıma, önemini kavrama ve bilinçle ele alma açısından anlam taşır (Kolaç, 2009). O bakımdan Türkçe ders kitapları kültürün aktarımı ve bireylerin algı ve değer dünyasının oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır (Karagöz, 2018; Şeref ve Cin Şeker, 2018).

Türkçe ders kitapları, öğrencilerin kültürel miras hakkında bilgilerinin artmasını, ayrıca kültürü bir değer olarak kabul edip korunmasını sağlamaktadır. Ders kitapları, bireylerin kendi kültürüne ilgisini arttırıp, düşünme becerilerini geliştirdiği gibi, ülkemizin kültürel zenginliği üzerinden kimlik kazanmasına da katkıda bulunur. Aynı zamanda sorumlu bir yurttaş olarak kültürel mirası koruma ve yaşatma bağlamında öğrencileri teşvik eder. Bu doğrultuda eğitim ve kültürel miras arasında bağ kurulması sürecine güçlü bir destek sunmaktadır. Buna bağlı olarak Türkçe kitaplarının kültür ve eğitim süreçlerinin önemli bir bileşeni olduğu dikkati çekmektedir.

Önceki araştırmalar ele alındığında, ders kitaplarında yer alan somut olmayan kültürel miras öğelerini belirlemeye yönelik ulusal ve uluslararası çalışmalar bulunduğu görülmektedir (Kolaç ve Pehlivan, 2016; Gürel ve Çetin, 2016, Yıldız ve Ceran, 2020 Yıldız ve Ceran, 2021). Bu çalışmalarda farklı ders kitapları ve sınıf düzeylerinde somut olmayan kültürel miras unsurlarının yeri anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu kapsamda Türkçe ders kitapları (Gürbüz, 2019; Yıldız ve Ceran, 2020; Yıldız ve Ceran, 2021); Halk Kültürü ders kitapları (Kutlu, 2009); Hayat Bilgisi ders kitapları (Yıldırım, 2021); Açık-Örgün Eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programı (Çengelci, 2012; Kolaç ve Pehlivan, 2016); sosyal bilgiler ders kitapları (Gürkan, 2015; Gürel ve Çetin, 2016; Kartal, 2022); Yabancı Dil olarak Türkçe ders kitapları (Akcaoğlu, 2017; Morali ve Öner, 2019; Altınok, 2020; Öztürk, 2020); Ortaokul Müzik ders kitapları (Köse ve Yüksel, 2019); Arapça ders kitapları (Lewicka&Waszau, 2017); Çince kitapları (Zheng, 2021); İngilizce ders kitapları (Erlina&Astrid, 2018; DüNDAR, 2018; Fahik, &Ratminingsih, 2021) ile Ortaöğretim Türk Edebiyatı ders

kitapları (Savaşkan, 2016) somut olmayan kültürel miras öğeleri bakımından değerlendirilmiştir.

Türkçe ders kitapları bağlamında yapılan araştırmalara bakıldığında, ilk çalışmanın Kolaç (2009) tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada Kolaç (2009), somut olmayan kültürel mirası koruma süreçleri ve bunlara ilişkin farkındalık oluşturma noktasında Türkçe eğitiminin yerini ders kitapları ve program üzerinden incelemiş ve Türkçe eğitiminin dil becerileri ile kültür aktarımı konularında çok önemli olduğunu ortaya koymuştur. Gülden (2018), 5.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinlikleri somut olmayan kültürel miras açısından incelediği çalışmasında, kültürel unsurlardan yararlanılarak ders kitaplarının işlevselliğinin artırılabilirliğini tespit etmiştir. Gürbüz (2019), yüksek lisans tez çalışmasında ortaokul Türkçe ders kitapları üzerinde çalışmış, genç kuşakların Türk kültürünü tanıması, yaşaması ve geleceğe taşıması bağlamında kitapların önemli olduğunu ortaya koymuştur. Ceran ve Yıldız (2020), 5. ve 7. sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras unsurları bakımından durumunu incelemiş ve 5. sınıf ders kitabının daha yüksek oranda somut olmayan kültürel öğeye sahip olduğunu belirtmiştir. Ceran ve Yıldız (2021), benzer şekilde bu kez 6. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan somut olmayan kültürel miras öğelerini UNESCO listesi ile Kültür ve Turizm Bakanlığının SOKÜM Ulusal Envanterini göz önüne alarak incelemiş ve 8. sınıf ders kitaplarında 6. sınıf ders kitaplara kıyasla anlamlı farklılaşma olduğunu belirlemiştir.

Eğitim süreçlerinde ilkokul temel amaçlarından biri de yeni kuşakların kültürel bilinç kazanmasını sağlamak ve belleği oluşturan yapılar hakkında duyarlılık edindirmektir. Bu doğrultuda ulusal ve evrensel kültürel miras değerlerinin öğretiminde ana odağı oluşturan ilkokul Türkçe ders kitaplarının kültürel miras konusunda iyi hazırlanmış olması beklenmektedir. Çalışmanın yapıldığı tarihte ilkokul Türkçe kitaplarının somut olmayan kültürel miras öğeleri bakımından incelenmemiş olması ve önceki çalışmaların tamamlanmasına ihtiyaç duyulması mevcut araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Ayrıca Türkçe ders kitaplarının kültürel belleğin korunması ve aktarımı sürecinde etkin ve önemli bir araç olduğu düşünülmektedir (Kutlu, 2009). Bu nedenle bu çalışmada, temel eğitimin ilk basamağına kültürel miras anlayışının yansıma biçimlerini ve konunun ders kitaplarına yansıma biçimini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki soruya yanıt aranmıştır:

İlkokul Türkçe ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurlarına yer verilme durumu nasıldır?

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmalarında bir durum hakkında detaylı betimlemeler yapmak ve o durumu var olduğu şekliyle anlamak başlıca amaçtır (Büyükoztürk vd., 2011). Durum çalışması sonucunda ortaya çıkan ürün,

araştırılan olgunun yoğun ve ayrıntılı bir biçimde betimlenmesini sağlamaktadır (Merriam, 2013). Araştırmada İlkokul Türkçe Ders kitaplarını somut olmayan kültürel miras öğeleri bakımından incelemek ve ulaşılan verileri ayrıntılı ve kapsamlı biçimde değerlendirmek amaçlandığı için bu desen tercih edilmiştir.

Veri Kaynağı

Araştırma materyalleri, MEB tarafından 2022-2023 eğitim- öğretim yılında okutulmasına karar verilen İlkokul Türkçe ders kitaplarında (1-4.sınıf) yer alan metinlerden oluşmaktadır. Ders kitaplarında yer alan tüm metin, etkinlik ve görseller somut olmayan kültürel miras öğeleri açısından ele alınmıştır. Kitaplar ile ilgili bilgiler Çizelge 1’de verilmektedir.

Verilerin toplanması ve analizi

Çalışmada ulaşılan verilerin analizi için doküman analizi kullanılmıştır. Bu analizde miras öğeleri ile ilgili bilgi içeren metin, etkinlik ve görsellerin çözümlemesi yapılmıştır. Bu doğrultuda alanyazında daha önce yapılmış olan çalışmalar ele alınarak kültürel öğelerin hangi açılardan ele alınıp sınıflandırıldığı incelenmiştir. Bunun sonucunda UNESCO SOKÜM Listesi ve SOKÜM Ulusal Envanterini içeren bir form hazırlanmıştır. Formun geçerliğini sınamak için iki Türkçe eğitimi alan uzmanından görüş alınmıştır. Bu doğrultuda, farklı iki araştırmacı tarafından bir tema üzerinde pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamanın ardından ulaşılan veriler ve uzman önerileri doğrultusunda formun veri toplama süreci açısından uygun olduğuna karar verilmiştir.

Verileri kodlama sürecinde kültürel miras ile ilgili öğelerin bulunma sıklıkları sayısal olarak ifadelendirilerek oluşturulan kategorilerin inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır. Öncelikle çalışmanın iç güvenilirliği sağlamak için bulgulardan doğrudan alıntılar yapılarak veriler desteklenmiştir. Doğrudan alıntılar belirlenirken incelenen ders kitabında miras öğelerinin yer alması ölçütü (doğrudan-dolaylı) gözetilmiştir. Bunun yanında araştırmanın saydamlığına katkıda bulunmak için veri setinin oluşturulma biçimi, veri analizi sürecinde izlenen yol ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir.

Araştırmanın dış güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmada elde edilen verilerin kodlamaları birbirinden bağımsız olarak iki araştırmacı tarafından yapılmıştır. Farklı zamanlarda yapılan kodlamaların tutarlılığını belirlemek amacıyla Miles ve Huberman’ın (1994) güvenilirlik=(uyum)/(uyumluluk+uyumsuzluk)x100 formülü kullanılmıştır. Bu formülde araştırmacılar, ders kitaplarındaki öğeler için benzer kodu belirttiklerinde uyum, farklı kod belirttiklerinde ise uyumsuzluk olarak değerlendirilmiştir. İlgili formül doğrultusunda araştırmanın güvenilirlik katsayısı %83,33 olarak hesaplanmıştır. Buna göre kodlayıcılar arasında %70’in üzerinde bir uyum olması, yapılan kodlamaların güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır (Miles ve Huberman, 1994). Benzer biçimde uygulama sonucunda elde edilen veriler birkaç defa gözden geçirilmiş ve olası veri kayıpları önlenmeye çalışılmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki SOKÜM öğelerine ilişkin bulgular sınıf düzeylerine göre tablo ve şekiller hâlinde gösterilmiştir.

Türkçe 1. Sınıf ders kitabına ilişkin bulgular

MEB Yayınevi tarafından hazırlanan kitapta Bilim ve Teknoloji, Çocuk Dünyası, Millî Kültürümüz, Doğa ve Evren temaları bulunmaktadır. UNESCO Türkiye SOKÜM Listesi ve Kültür Bakanlığı SOKÜM Ulusal Envanterine yönelik bulgular çizelge ve doğrudan alıntı şeklinde aşağıda verilmiştir. Çizelge 2’de görüldüğü gibi 1.sınıf Türkçe ders kitabında; Kişisel Gelişim, Millî Kültürümüz, Vatandaşlık olmak üzere çeşitli temalarda miras öğelerinin yer aldığı saptanmıştır. Bu öğeler içinde ulusal envanterdeki unsurların kitapta daha ağırlıkta olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Bilim ve Teknoloji, Zaman ve Mekân temaları daha az sayıda öge içermektedir.

Kitaptaki etkinlik ve metinlerde UNESCO SOKÜM Listesindeki öğelerin daha çok görsel şeklinde sunulduğu; SOKÜM Ulusal Envanterindeki öğelerin ise metin biçiminde verildiği belirlenmiştir.

Kitaptaki “Kişisel Gelişim” teması diğer temalara kıyasla daha fazla SOKÜM ögesi barındırmaktadır. Özellikle ilkokulun ilk yıllarında yurttaşlık, ahlak ve kişisel gelişim son derece önem arz etmektedir. Bu yanı sıra temanın önde olmasının olumlu olduğu söylenebilir. Bilim ve Teknoloji temasına görsel, etkinlik ve metinlerde daha az yer verildiği anlaşılmaktadır.

Bilimsel toplum yapılanmasının ancak bilim ve teknoloji ile gerçekleşebileceği bilinen bir olgudur. Buna karşılık ders kitabında tema ile ilişkili içeriklerin çok az olduğu görülmüştür.

Çizelge 1. İncelenen Türkçe ders kitapları

Ders Kitabı	Yayınevi
1.Sınıf ders kitabı	MEB Yayınevi, 2022
2.Sınıf ders kitabı	Ada Matbaacılık, 2022
3.Sınıf ders kitabı	Gizem Yayıncılık, 2022
4.Sınıf ders kitabı	Özgün Matbaacılık, 2022

Çizelge 2. İlkokul 1 Türkçe Ders kitabına ait bulgular

Tema	UNESCO SOKÜM listesi		SOKÜM ulusal envanteri		Toplam
	Metin	Görsel	Metin	Görsel	
Zaman ve mekân	-	-	3	2	5
Çocuk dünyası	1	2	9	7	19
Millî kültürümüz	2	3	10	13	26
Doğa ve evren	1	2	4	3	10
Vatandaşlık	1	-	15	7	23
Sağlık ve spor	-	-	8	5	13
Toplam	6	8	67	52	133

Aşağıda Türkçe 1. Sınıf ders kitabında kültürel mirasın parçası olarak tanımlanan uygulama, temsil ve anlatımlara ilişkin içeriklerin yer aldığı alıntılar sunulmuştur:

- Bayramlarımız, dinî bayramlar ve millî bayramlar olmak üzere ikiye ayrılır. Dinî bayramlarımız Kurban Bayramı ve Ramazan Bayramı'dır. Millî bayramlarımız ise Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı, Zafer Bayramı ve Cumhuriyet Bayramı'dır. (s. 58). (SOKÜM Ulusal Envanteri/Bayram Gelenekleri)
- Akşam beraber kahve içtik (s. 59). (UNESCO SOKÜM Listesi / Türk Kahvesi ve Geleneği)
- Oyuna başlamadan kuralları öğrenirim (s. 30).(SOKÜM Ulusal Envanteri/ Çocuk Oyunları Oynama Gelenekleri)
- Bahar geldi, çiçekler açtı, Nevruz./Kışın sen yuvana çekildin, /Baharla birlikte yeniden gülümsedin (s. 64-65). (SOKÜM Ulusal Envanteri/Nevruz)
- Demircilik yapan kirpi, dükkânını erkenden açar, çalışmış. (s. 117)(SOKÜM Ulusal Envanteri/Demircilik)

Türkçe 2. Sınıf ders kitabına ilişkin bulgular

ADA Matbaacılık tarafından hazırlanan kitapta Erdemler, Millî Kültürümüz, Millî Mücadele ve Atatürk, Birey ve Toplum, Bilim ve Teknoloji, Sağlık ve Spor, Doğa ve Evren ile Vatandaşlık temaları bulunmaktadır. UNESCO SOKÜM Listesi ve Kültür Bakanlığı SOKÜM Ulusal Envanterine yönelik bulgular çizelge ve doğrudan alıntı şeklinde aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3'te görüldüğü üzere 2.sınıf Türkçe ders kitabında; Millî Kültürümüz, Vatandaşlık, Doğa ve Evren temalarında SOKÜM öğelerinin yer aldığı görülmüştür. Bu öğeler arasında ulusal envanterdeki unsurların kitapta daha ağırlıklı olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte Bilim ve Teknoloji, Birey ve Toplum, Erdemler ve Millî Mücadele ve Atatürk temaları daha az sayıda öğe barındırmaktadır.

Kitaptaki metin ve etkinliklerde UNESCO SOKÜM Listesindeki öğelerin metin ve görsel olarak eşit şekilde dağıldığı; SOKÜM Ulusal Envanterindeki öğelerin ise daha çok görsel biçiminde sunulduğu saptanmıştır.

Kitaptaki "Millî Kültürümüz" teması diğer temalara göre daha çok SOKÜM ögesi içermektedir. Gerçekten de eğitimin en temel işlevi, millî kültürü geliştirerek yeni kuşaklara aktarmaktır. İlk okuma yazma sürecini geçen öğrencilerin ikinci sınıfta ulusal birikim ve deneyimler ile tanışmaları toplumsal belleğin gelişip olgunlaşması yönünden olumludur. Ancak Bilim ve Teknoloji temasının görsel, etkinlik ve metinlerde daha az işlendiği görülmektedir. Değişen dünya koşullarına uyum sağlayabilecek yetkinliklerle donanmış insan kaynağı oluşturmak için bilim ve teknoloji temel gerekliliklerdendir. Bununla birlikte kitapta tema ile bağlantılı içerik sayısı oldukça sınırlıdır.

Aşağıda Türkçe 2. Sınıf ders kitabında kültürel mirasın parçası olarak tanımlanan uygulama, temsil ve anlatımlara ilişkin içeriklerin yer aldığı alıntılar sunulmuştur:

- Tebrik kartları bayram gibi özel günleri kutlamak için de yazılır (s. 32). (SOKÜM Ulusal Envanteri/Bayram Gelenekleri)
- Herkes, Nasrettin Hoca'dan bildiğiniz ya da bilmediğiniz fıkralar anlatır (s. 57).(SOKÜM Ulusal Envanteri/Nasreddin Hoca Fıkralarını Anlatma Geleneği)
- Kaplıca suları bazı hastalıklar için şifadır. (s. 64).(SOKÜM Ulusal Envanteri/Kaplıca Kültürü)
- Karagöz oyunu seyrederdik (s. 68).(UNESCO SOKÜM Listesi /Karagöz)
- Sohbetin sonunda söz çocukların büyüyünce ne olacağına geldi (s. 109). (UNESCO SOKÜM Listesi/ Geleneksel Sohbet Toplantıları)

Türkçe 3. Sınıf ders kitabına ilişkin bulgular

Özgen Matbaacılık tarafından hazırlanan kitapta Erdemler, Millî Mücadele ve Atatürk, Vatandaşlık, Millî Kültürümüz, Doğa ve Evren, Zaman ve Mekân, Sağlık ve Spor ile Bilim ve Teknoloji temaları bulunmaktadır. UNESCO SOKÜM Listesi ve Kültür Bakanlığı SOKÜM Ulusal Envanterine yönelik bulgular çizelge ve doğrudan alıntı şeklinde aşağıda verilmiştir.

Çizelge 4'te görüldüğü gibi 3.sınıf Türkçe ders kitabında; Millî Kültürümüz, Erdemler, Zaman ve Mekân temalarında farklı kültürel öğelerin bulunduğu saptanmıştır. Bu öğeler içerisinde ulusal envanterdeki unsurların daha ağırlıklı olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte Sağlık ve Spor, Vatandaşlık ile Bilim ve Teknoloji temaları daha az sayıda miras ögesi içermektedir.

Kitaptaki metin ve etkinliklerde UNESCO SOKÜM Listesindeki öğelerin metin ve görsel olarak birbirine yakın sayıda olduğu; SOKÜM Ulusal Envanterindeki öğelerin ise daha çok metin biçiminde verildiği görülmüştür.

Ders kitabındaki "Millî Kültürümüz" teması diğer temalara kıyasla daha fazla SOKÜM ögesi barındırmaktadır. Kitapta millî kültürün yansımaları olan Karagöz, Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği, Dede Korkut-Korkut Ata Mirası gibi bellek öğelerine yer verildiği ifade edilebilir.

Çizelge 3. İlkokul 2 Türkçe Ders kitabına ait bulgular

Tema	UNESCO SOKÜM listesi		SOKÜM ulusal envanteri		Toplam
	Metin	Görsel	Metin	Görsel	
Erdemler	2	1	4	6	13
Millî kültürümüz	2	4	8	14	28
Millî mücadele ve Atatürk	1	-	7	5	13
Birey ve toplum	1	-	4	8	13
Bilim ve teknoloji	-	-	5	3	8
Sağlık ve spor	-	-	10	7	17
Doğa ve evren	1	2	8	11	22
Vatandaşlık	-	-	9	14	23
Toplam	7	7	55	68	137

Çizelge 4. İlkokul 3 Türkçe Ders kitabına ait bulgular

Tema	UNESCO SOKÜM listesi		SOKÜM ulusal envanteri		Toplam
	Metin	Görsel	Metin	Görsel	
Erdemler	4	5	15	13	37
Millî mücadele ve Atatürk	2	9	8	7	26
Vatandaşlık	-	-	7	6	13
Millî kültürümüz	6	-	44	21	71
Doğa ve evren	1	1	3	7	12
Zaman ve mekân	3	2	9	15	29
Sağlık ve spor	1	-	5	2	8
Bilim ve teknoloji	1	3	10	5	18
Toplam	18	20	101	76	214

Çizelge 5. İlkokul 4 Türkçe Ders kitabına ait bulgular

Tema	UNESCO SOKÜM listesi		SOKÜM ulusal envanteri		Toplam
	Metin	Görsel	Metin	Görsel	
Erdemler	1	3	14	6	24
Millî kültürümüz	1	5	13	6	25
Millî mücadele ve Atatürk	1	1	5	6	13
Kişisel gelişim	-	-	6	4	10
Sanat	30	6	16	4	56
Doğa ve evren	1	2	7	8	18
Bilim ve teknoloji	-	1	2	2	5
Sağlık ve spor	-	1	7	4	12
Toplam	34	19	70	40	163

Ancak Sağlık ve Spor temasında miras öğelerine daha az yer verildiği anlaşılmaktadır. Temel olarak yeni yetişen kuşakların akademik ve bilişsel becerilerini geliştirmek önemlidir. Bununla beraber onların bedenleri sağlıklı yetişmelerinde spor ve sportif etkinliklerin yeri büyüktür. Çocukların sağlıklı olma yolunda sporla ilgili bellek içerikleri ile buluşması, bunlara özendirilmesi sağlıklı insan olma sürecinde bedensel, sosyal ve duygusal gelişimlerine de katkı sağlar. Ancak kitapta tema ile bağlantılı içerik sayısının az olduğu söylenebilir.

Aşağıda Türkçe 3. Sınıf ders kitabında kültürel mirasın parçası olarak tanımlanan uygulama, temsil ve anlatımlara ilişkin içeriklerin yer aldığı alıntılar sunulmuştur:

- Boncuk, ailesinin en yaşlısı Diken Nine'nin anlattığı masalları dinlemeye bayılırdı (s. 39).(SOKÜM Ulusal Envanteri/Masal Anlatma Geleneği)
- Çayın kenarında oturup çay içtik (s. 90).(SOKÜM Ulusal Envanteri/Çay Kültürü)

- Ninniyle salladın beni güzel yurdum (s. 100).(SOKÜM Ulusal Envanteri/Ninni Söyleme Geleneği)
- Halk oyunları bardan horona, horondan halaya, halaydan zeybeğe ülkemizin her yerine dağılan bir zenginliktir. Erzurum civarında bar, Trakya'da hora, Doğu ve Güneydoğu'da halay, Karadeniz'de horon, Ege'de zeybek en çok oynanan halk oyunlarıdır (s. 113).(SOKÜM Ulusal Envanteri/Geleneksel Halk Dansları)
- Yarınki gölge oyununda (Karagöz) çok eğleneceğim (s. 216). (UNESCO SOKÜM Listesi/ Karagöz)

Türkçe 4. Sınıf ders kitabına ilişkin bulgular

Özgün Matbaacılık tarafından hazırlanan kitapta Erdemler, Millî Kültürümüz, Millî Mücadele ve Atatürk, Kişisel Gelişim, Sanat, Doğa ve Evren, Bilim ve Teknoloji ile Sağlık ve Spor temaları bulunmaktadır. UNESCO SOKÜM Listesi ve Kültür Bakanlığı SOKÜM Ulusal Envanterine yönelik bulgular çizelge ve doğrudan alıntı şeklinde aşağıda verilmiştir.

Çizelge 5'te görüldüğü üzere 4.sınıf Türkçe ders kitabında; Sanat, Millî Kültürümüz, Erdemler temalarında çeşitli miras öğelerin yer aldığı belirlenmiştir. Bu kapsamda ulusal envanterdeki öğelerin daha yoğun olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte Bilim ve Teknoloji, Sağlık ve Spor ile Kişisel Gelişim temalarında daha az sayıda miras öğesine yer verilmiştir.

Kitaptaki metin ve etkinliklerde UNESCO SOKÜM Listesindeki öğelerin daha çok metin olarak verildiği; SOKÜM Ulusal Envanterindeki öğelerin de ağırlıklı olarak metin biçiminde verildiği anlaşılmıştır.

Ders kitabındaki "Sanat" teması diğer temalara oranla daha fazla SOKÜM öğesi içermektedir. Kitapta ulusal ve uluslararası sanatın örnekleri arasında bulunan Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı, Geleneksel Kuyumculuk, Kilim dokuma gibi miras öğeleri betimlenmiştir.

Bunun yanında Bilim ve Teknoloji temasında miras öğelerinin daha az sayıda olduğu anlaşılmaktadır. Tabloya bakıldığında erdemler, ulusal kültür gibi kavramların yer aldığı görülmektedir. Ancak tabloda bilim ve teknoloji ile ilgili içeriklerin az sayıda olmasının önemli eksiklik olduğu söylenebilir.

Aşağıda Türkçe 4. Sınıf ders kitabında kültürel mirasın parçası olarak tanımlanan uygulama, temsil ve anlatımlara ilişkin içeriklerin yer aldığı alıntılar sunulmuştur:

- Herkes bilirdi,/ Çok önemliydi kahvaltı (s. 22).(SOKÜM Ulusal Envanteri/Kahvaltı Kültürü)
- Oğuz Ata konuşmaya başladığında herkes sustu ve dikkatle onu dinlemeye başladı (s. 57).(UNESCO SOKÜM Listesi/Dede Korkut-Korkut Ata Mirası)
- Pekmez üreticiliği de devam etmektedir (s. 61).(SOKÜM Ulusal Envanteri/Pekmez, Şıra ve Pestil Yapım ve Gelenekleri)
- Annem komşulara dağıtmak için aşure yaptı (s. 118).(SOKÜM Ulusal Envanteri/Aşure Geleneği)
- Padişah oturup büyük bir ilgiyle ebru yapan eşini ve oğlunu izlemeye başlamış (...Ebru, kire, kola gibi yapıstırıcılarla yoğunlaştırılmış su üzerine boya damlatılarak yapılan ve kâğıda geçirilen süstür (s. 126-

127).(UNESCO SOKÜM Listesi/Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı)

Çizelge 6 İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki SOKÜM alanlarına ve bu öğelerin incelenen dört kitaptaki dağılımına ilişkin veriler sunmaktadır. Tabloya bakıldığında incelenen kitaplarda en fazla Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler (384) alanına ait öğelerin işlendiği, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve gösteri sanatları (2) öğelerine az yer verildiği saptanmıştır. Tabloya göre toplam 647 ögenin belirlendiği dört kitap arasında en çok unsuru 3.sınıf ders kitabı içermektedir. 4.sınıf ders kitabı en çok öge içeren ikinci kitaptır. SOKÜM öğeleri içerme bakımından üçüncü sırada 2.sınıf ders kitabı, dördüncü sırada ise 1.sınıf ders kitabı gelmektedir.

Çizelge 6. İncelenen kitaplardaki SOKÜM miras alanlarının sayısal dağılımı

SOKÜM alanları	Kitaplar				Toplam
	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	
Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	93	100	102	89	384
Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar	21	25	62	59	167
El sanatları geleneği	18	11	49	14	92
Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar	-	1	-	1	2
Gösteri sanatları	-	1	1	-	2
Toplam	132	138	214	163	647

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Önceki nesillerden bugüne aktarılan kültürel mirasa her bireyin yararı için sahip çıkmak gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinde bu miras, kültürel çeşitliliği hatırlamamıza yardımcı olan, farklı kültürler arasındaki saygı ve diyalogu geliştiren çok önemli bir unsurdur. Bu bakımdan kültürel miras ürünleri toplumların ortak bir değeri olup, geçmiş zamanın önemli bir kanıtıdır. Bu yanılla tarihi tanımaya, bugünü belirlemeye, geleceği biçimlendirmeye yardımcı olur.

İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metin ve görselleri UNESCO Türkiye SOKÜM Listesi ve Kültür Bakanlığı SOKÜM Ulusal Envanterinde yer alan öğeler açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, ders kitaplarında toplam 647 ögenin yer aldığı belirlenmiştir. Belirlenen öğeler göz önüne alındığında ders kitaplarında SOKÜM öğelerinin metin veya görsel biçiminde yansıtılmaya çalışıldığı anlaşılmıştır. Türkçe kitaplarında yer alan SOKÜM öğelerinin dağılımına bakıldığında en sık

ele alınan öğelerin “Masal anlatma geleneği” (52), “Bayram gelenekleri” (ulusal ve dini bayramlar) (48), “Kahvaltı kültürü” (37), “Nasreddin Hoca geleneği” (34) ve “Bahar Bayramı Hıdrellez” (doğanın uyanışı, baharın gelişi) (32) olduğu belirlenmiştir. “Karagöz”, “Kilim dokuma geleneği” ve “Geleneksel zekâ ve strateji oyunu: Mangala” ise en az yer verilen öğelerdendir.

Halkın yaratıcı söylem gücüyle ürettiği masallar, eğitim açısından oldukça önemlidir. Masalarda kurgulanan olağan dışı unsurlar düş gücünün tanıklığında çocuğu zihinsel bir yolculuğa davet eder. Dinlediği masallar üzerine düşünen çocuk, yaşam ve insan gerçekliğini kavrama sürecine girer. İçinde yaşadığı toplumu ve gelenekleri anlamlandırmaya başlar. Böylece masallar eliyle ulusal tarihini ve kültürel öğelerini yakından tanıma olanağı bulur. Ders kitaplarında en çok yer alan SOKÜM ögesinin masal anlatma geleneği olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç literatür ile tutarlı bir bulgu olarak değerlendirilmektedir (Ceran ve Yıldız, 2021; Morali ve Öner, 2019; Savaşkan, 2016). Dolayısıyla ilkökul Türkçe ders kitaplarında toplumsal yaşamın devamını mümkün kılan dilsel öğelerden masal anlatma geleneğine önem verilmesi anlaşılır görünmektedir.

Çalışmada en çok değinilen ikinci öge, bayram ve bayram gelenekleridir. Bayramlar, ulus olma duygusunu yaşatan önemli günlerdir. Toplumlari bir arada tutan, ulus kimliğini oluşturan ve güçlendiren ulusal ve dinsel kültürel değerlerdir. Bu değerler inanç ve yaşayışa bağlı gelenek ve uygulamalarla varlığını korumaktadır. Öncelikle çocukları ortak bir deneyim etrafında birleştirir ve aralarındaki etkileşimi güçlendirir. Daha sonra insan ilişkilerinde duyarlı olmayı, gelenek ve görenekleri canlı tutmayı ve barış içinde yaşama duygusunu kazandırır (Öztürkmen, 2001; Açıkalin & Kılıç, 2017; Gökatalay, 2022). Bilindiği gibi ilkökul ulusal ve kültürel değerlerin kazanımı açısından hızlı ve yoğun gelişmeler yaşanan bir dönemdir. Dolayısıyla gelişimsel ve öğrenme özellikleri ile çocuğun yaşamında güçlü etkiler bırakmakta ve kültürel benimsenmeleri etkilemektedir. Bu nedenle, Türkçe kitaplarında ulusal ve dinsel bayramlar ile bunlara ilişkin gelenek ve göreneklere sık yer verilmesinin bu dönemde olağan olduğu düşünülmektedir.

Toplumlar, varlığını tarihselleştirmek ve tarihteki varlığını süreklileştirmek için üretimler gerçekleştirmek ve bunları yaşatma yeteneğine sahip olmak zorundadır. Bu yeteneği ve eğilimi içinde taşımayan bir toplum dünya tarihinde kalıcılaşamaz (Kula, 2022). O bakımdan toplumların ürettiği değerleri korumak eğitim alanındaki en temel önceliklerden biridir. Bununla beraber yaşanan bilgi akışı içinde tarihsel ve kültürel öneme sahip içeriği belirlemek ve yaşatmak önemli güçlüklerden biridir. Bu bağlamda ders kitapları bir eğitim materyali olarak, kültürel miras öğelerini tanımlamak ve ulusal bellekte kayıt altına almak için önemli bir araçtır. Bununla birlikte, ders kitaplarında en az yer verilen SOKÜM öğelerinin “Karagöz, Kilim dokuma geleneği ve Geleneksel zekâ ve strateji oyunu: Mangala” gibi Türk kültür değerleri olduğu saptanmıştır. Bu durum, Türk kültürünün önemli bileşenleri konusunda ders kitaplarının geliştirme

ihtiyaçlarına işaret etmektedir. Bununla beraber Oğuz (2007) toplumsal ve kültürel belleği informal eğitim süreçleriyle aktaran ve sözel kültür geleneği güçlü olan Türkiye gibi ülkelerin diğer toplumlar karşısında daha avantajlı olduğunu belirlemiştir. Gerçekten de Türk çocuklarının Karagöz ve Mangala gibi geleneksel seyir ve oyunlarla ilgili bilgi sahibi olması, hem SOKÜM öğelerini tanımlarına ortam sunacak hem de eğitimin hedeflediği iyi ve yararlı yurttaş yetiştirme sürecine hizmet edecektir. Bilindiği gibi SOKÜM çoklu kullanım özellikleri nedeniyle resmî ve gayri resmî öğrenme kurumlarının üstlenebileceği yeni iletişim rollerine sahiptir. Örneğin, kimlik, uygulamalar ve nesiller arası yeniden üretilen süreçleri ortaya koyma konusundaki güçlü yeteneği belirgindir. (Schreiber, 2017). Dolayısıyla ders kitapları çağdaş bir öğrenme ortamı olarak, farklı bilgi ve kültür çevrelerinden gelen öğrenciler arasındaki kültürel etkileşimi kolaylaştırabilmekte ve toplumun somut olmayan mirası hakkında fikir alışverişini ve sürekliliği etkilemektedir. Bu nedenle ders kitaplarındaki SOKÜM unsurlarına ağırlıklı olarak “Erdemler, Millî Kültürümüz, Millî Mücadele ve Atatürk ile Vatandaşlık” temalarında değinildiği saptanmıştır. Bu bulgu ders kitapları ve SOKÜM konusundaki önceki çalışma sonuçları ile uyumludur (Ceran ve Yıldız, 2021; Ceran ve Yıldız, 2020; Morali ve Öner, 2019; Savaşkan, 2016; Kolaç, 2009). Okur (2012) da söz konusu temaların Türk kültürünün korunması ve gelecek kuşaklara miras olarak aktarılmasına pozitif yönde katkı sağladığını belirtmiştir. Nitekim Türkçe derslerinde bu temalardaki metinleri anlayan, görselleri iyi yorumlayabilen öğrenciler öz kültür öğelerini doğal olarak öğrenebilir. Aynı zamanda öğrencilerin temel dil becerilerini geliştirmeleriyle birlikte ulusal ve kültürel kavramları edinmeleri eğitsel uygulamaların etkililiğini artıracak önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

İlkokul dönemi, çocukların okulu tanımları, duygu ve düşüncelerini geliştirmeleri, ulusal kültürle bağ kurmaları açısından en önemli yaşam evresidir. Bu evrede çocuklar, hem kurallara göre hareket etmekte hem de öz kültürel altyapısının temellerini öğrenmektedir. Bu açıdan ilkokul, öğrencilerin davranış ve kuralları öğrenmeleri yanında somut olmayan kültürel miras eğitimi için en elverişli eğitim kademesi olarak görülmektedir. Yapılan çalışmalar (örn., Tzima ve diğerleri, 2020; Wang, 2019; Blake, 2018) eğitimin ilk yıllarında somut olmayan kültürel miras eğitimi vermenin önemli olduğunu göstermektedir. Tekin (2017) kültürel mirasın, ilkokul öğrencilerinin sosyal ve kültürel gelişimine yararı olan ve ortak bir tarihsel geçmiş, değerler ve gelenekler etrafında birleşmesini sağlayan bir beceri olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda ders kitaplarına bakıldığında ilkokul 1 ve 2. sınıf kitaplarında daha az; 3. ve 4. Sınıf kitaplarında daha fazla sayıda SOKÜM ögesi olduğu görülmüştür. Buradan hareketle SOKÜM öğelerinin ders kitaplarına dağılımında bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Özellikle öğrenme etkinliklerinin ilk okuma yazmayı öğrenme ve uygulama süreçlerine dayandığı ilkokul 1. sınıfta SOKÜM öğelerinin daha az olması beklendik bir bulgu olarak

değerlendirilmektedir. Benzer biçimde ilk okuma yazma süreçlerini geliştirmeye çalışırken yaşam becerileri eğitimi vermeyi de amaçlayan ilkokul 2.sınıfta SOKÜM öge sayısının anlamlı olarak farklılaşmaması beklenen bir durumdur. Bununla birlikte 3.sınıftan itibaren öğrencilerin somut olmayan kültürel miras konusunda daha ayrıntılı bir tablo ile karşılaştıkları görülmektedir. Özellikle, temel okuryazarlık ve sanatsal becerilerin geliştirilmesinden sonra öğrencilerin hem eğlenmesi hem de öğrenmesi sağlanarak ulusal bilinç düzeyi artırılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda her ne kadar SOKÜM öge sayısı 3.sınıftan görece daha az olsa da ulusal belleğin korunması ve kuşaktan kuşağa aktararak ulusal ideallerin kökleşmesi açısından 4.sınıf ders kitaplarının da yüksek düzeyde olduğu vurgulanmalıdır.

Bilim, ifadeleri gözlemlenilen düşünce sistemlerinin tümüne topluca verilen addır. Teknoloji de bilimsel süreçler sonunda üretilen her türlü bilginin uygulamaya geçirilmesidir (Şengör, 2014). Bilim ve teknoloji, dünyanın her yerinde önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu niteliğiyle zamanımızın yükselen bir değeri olarak anlam kazanmaktadır. Bu açıdan ders kitapları bilim ve eğitim süreçleri için bir araştırma ve eğitim materyali olarak değerlendirilebilir. Öğrencilere bilimsel düşünme becerisi kazandırma ve bilim konusunda bilgi aktarma işlevini yerine getirebilir. Ayrıca özellikle yetişme çağındaki çocukların bilim ve teknolojinin kültürel miras ile olan bağlantılarını, kesişimlerini yansıtan görsel ve içeriklerle karşılaşması gerekir. Bu durum, onların bilim ve teknoloji farkındalığı kazanarak bilim kültürü edinmelerinde yaşamsal bir rol oynayabilir. Buna karşılık Bilim ve Teknoloji temasında SOKÜM öğelerine daha az yer verildiği belirlenmiştir. Bu sonuç üzerinde bilim ve teknolojiyi salt popüler bilim okuma olarak değerlendiren metinler kullanılmış olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Oysa 3. ve 4.sınıf kitaplarında SOKÜM öğelerini dijitalleştirilme, kültürel mirası tanımlamak ve kayıt altına almak için bilim ve teknolojiye yararlanma gibi konulara yer verilebilir. Bu, ders kitapları için önemli olduğu kadar SOKÜM öğelerinin toplumsal tanıtımı için de yaşamsal önemde bir husustur.

Kültürel miras toplumların koruma altına alıp yaşatmaya çalıştığı, önceki kuşaklar tarafından oluşturulmuş somut veya somut olmayan ürünler olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre, ders kitapları, tarihsel belleği ve toplumsal birikimi yansıtan önemli bir eğitsel materyaldir. Genç kuşaklara öz kültür dünyasının bilgisini aktarmak ve bilinç aktarımı yaparken ders kitaplarındaki metinlerden yararlanmak gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda kitaplarda toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ile somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlara ağırlıklı olarak yer verildiği görülmüştür. Bu durum, öğrencilerin ders kitapları eliyle hem Türk kültürüne uyumlarını kolaylaştıracak uygulamaları öğrenmelerine hem de kültürel mirası taşıyan dilsel yapıları tanımlarına ortam sağlayabilir. Öğrenciler kültürel miras öğelerine karşı daha duyarlı ve

farkındalık sahibi yurttaşlara dönüşebilir. Böylelikle kültürel miras öğeleri güvence altına alınarak gelecek kuşaklara taşınırken; öğrencilerin sosyal katılım süreçleri de desteklenmiş olur. Dolayısıyla, ders kitaplarında toplumsal uygulama ve sözlü geleneklerin betimlenmesinin sınırlı kültürel belleğe sahip öğrenciler için bir gereklilik olduğu söylenebilir.

İlkokul Türkçe ders kitaplarında UNESCO somut olmayan kültürel miras listesi ile somut olmayan kültürel miras Türkiye ulusal envanterinde yer alan miras öğeleri ölçüt alındığında bunlara metin ve görsel düzeyinde yer verildiği, Türkiye'nin kültürel birikiminin ortaya konulmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu sayede Türkçe kitaplarının genç kuşaklara kültürel mirasın önemi konusunda bilinç kazandırma açısından değer taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak şu öneriler getirilebilir:

- Sınıf düzeylerine göre ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras öğelerine daha çok yer ayrılması önerilmektedir.
- Somut olmayan kültürel öğelerin temalara ve SOKÜM alanlarına daha sistematik bir biçimde dağıtılmasına gereksinim bulunmaktadır.
- Ders kitaplarında bilim ve teknoloji ile SOKÜM ilişkisine yönelik öğrencilerde duyarlık oluşturabilecek içerikler hazırlanmalıdır.

Extended Abstract

Introduction

In a rapidly changing world, the phenomenon of globalization closely affects national culture and local elements. At this point, one of the most important elements that sustain individuals and societies is cultural heritage. Cultural heritage is an indicator that reveals a country's identity, historical accumulation and civilization codes. Within this respect, it is based on a universal understanding that is necessary to better build the future by establishing a connection between the past and the present. The universal and national values it carries make it an important necessity to protect, preserve and transfer cultural heritage to future generations. Within this framework, concepts such as tangible cultural heritage and intangible cultural heritage have become one of the main elements of countries' education and cultural policies.

The cultural heritage approach includes the experiences, traditions and customs accumulated by the human community throughout history and contributes to their sustainability. Within this context, the most fundamental task falls to the field of education. Education aims to develop students' sense of belonging and contribute to identity formation. Integrating cultural heritage into the educational curriculum is critical to ensure sustainable heritage conservation. Educational work plays an important role in guaranteeing the future for these disappearing habits, customs and practices, which until now have been transmitted mainly through

personal exchanges and oral traditions (Ott, Dagnino & Pozzi, 2015; Barghi et al., 2017). Therefore, educational institutions need to remain sensitive to cultural heritage. Educational institutions should prepare the environment for teaching the structured and systematic way of learning, which constitutes the premise and main activity of learning and is the main way to select, preserve, disseminate and reproduce the civilization accumulated in the long history of humanity (Wu, 2021). Within this context, it contributes to the mission of discovering the culture and heritage of societies, spreading it to the present through language and carrying it to the future (Melanlioğlu, 2008). In addition to the protection and promotion of cultural heritage, it fulfills an important function in the context of understanding and maintaining the unifying aspect of common universal values. Thus, through education, it will be possible to increase the awareness of intangible cultural heritage in students and strengthen the awareness of protecting cultural assets.

Method

This study is a case study which is one of the qualitative research designs. The main purpose of case studies is to make detailed descriptions about a situation and to understand that situation as it exists (Büyüköztürk et al., 2011). The product resulting from the case study provides an intensive and detailed description of the phenomenon under investigation (Merriam, 2013). In the study, this design was preferred since it was aimed to analyse primary school Turkish textbooks in terms of intangible cultural heritage elements and to evaluate the data obtained in a detailed and comprehensive manner.

Results

In the 1st grade Turkish textbook, it has been determined that heritage elements were included in various themes such as Personal Development, National Culture, Citizenship. Among these elements, it has been observed that the elements in the national inventory were more predominant in the book. However, Science and Technology, Time and Space themes contain fewer elements.

In the 2nd grade Turkish textbook, it has been observed that SOKÜM elements were included in the themes of Our National Culture, Citizenship, Nature and Universe. Among these elements, it was understood that the elements in the national inventory were more predominant in the book. However, Science and Technology, Individual and Society, Virtues and National Struggle and Atatürk themes contain fewer elements.

In the 3rd grade Turkish textbook, different cultural elements were found in the themes of Our National Culture, Virtues, Time and Space. Among these elements, it has been determined that the elements in the national inventory were more predominant. However, Health and Sports, Citizenship, Science and Technology themes contain fewer heritage elements.

In the 4th grade Turkish textbook, it has been determined that there are various heritage elements in

the themes of Art, Our National Culture, Virtues. Within this context, it has been found out that the items in the national inventory were more intense. However, there are fewer heritage items in the themes of Science and Technology, Health and Sports, and Personal Development.

In the books analysed, it has been figured out that the elements belonging to the field of social practices, rituals and feasts (384) were covered the most, while the elements of knowledge and practices related to nature and the universe and performing arts (2) were given less space. The 3rd grade textbook contains the most elements among the four books. The 4th grade textbook is the second book containing the most elements. In terms of including SOKÜM elements, the 2nd grade textbook ranks third and the 1st grade textbook ranks fourth.

Discussion

The cultural heritage handed down from previous generations to the present day must be preserved for the benefit of every individual. In the process of globalization, this heritage is a very important element that helps us remember cultural diversity and develops respect and dialogue between different cultures. Within this respect, cultural heritage products are a common value of societies and an important proof of the past time. Within this context, it helps to recognise history, determine the present and shape the future.

The tales produced by the people with the power of creative discourse are very important in terms of education. The extraordinary elements fictionalised in fairy tales invite the child to a mental journey with the witness of imagination. Reflecting on the fairy tales he/she listens to, the child enters the process of comprehending the reality of life and human beings. He starts to make sense of the society and traditions he lives in. Thus, he/she finds the opportunity to get to know his/her national history and cultural elements closely through fairy tales. It was determined that the most common SOKÜM element in the textbooks is the tradition of telling fairy tales. This result is consistent with the literature.

As it is known, SOKÜM has new communicative roles that formal and informal learning institutions can take on due to its multi-use characteristics. For instance, its powerful ability to reveal issues of identity, practices and intergenerational reproductive processes is evident (Schreiber, 2017). As a contemporary learning environment, textbooks can therefore facilitate cultural interaction between students from different knowledge and cultural backgrounds and influence the exchange and continuity of ideas about society's intangible heritage.

Pedagogical Implications

It has been recommended to include more intangible cultural heritage elements in textbooks according to grade levels.

There is a need for a more systematic distribution of intangible cultural elements to the themes.

In textbooks, content that can create sensitivity in students about the relationship between science and technology and SOKÜM should be prepared.

Araştırmanın Etik Taahhüt Metni

Yapılan bu çalışmada bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifatın yapılmadığı, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi ve Editörünün" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğu sorumlu yazar tarafından taahhüt edilmiştir.

Kaynaklar

- Açıkalın, M., & Kılıç, H. (2017). The role of Turkish national holidays in promoting character and citizenship education. *Journal of Social Science Education, 16*(3), 74-83.
- Alivizatou-Barakou, M.; Kitsikidis, A.; Tsalakanidou, F.; Dimitropoulos, K.; Giannis, C.; Nikolopoulos, S.; Kork, S.A.; Denby, B.; Buchman, L.; Adda-Decker, M. (2017). *Intangible Cultural Heritage and New Technologies: Challenges and Opportunities for Cultural Preservation and Development*; Springer International Publishing: Cham, Switzerland.
- Altınok, K. (2020). Kültürel miras ve dil öğretimi bağlamında GAZİ TÖMER Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 3*(5), 223-246.
- Aykan, B. (2015). 'Patenting' Karagöz: UNESCO, nationalism and multinational intangible heritage. *International Journal of Heritage Studies, 21*(10), 949-961.
- Barghi, R., Zakaria, Z., Hamzah, A., & Hashim, N. H. (2017). Heritage education in the primary school standard curriculum of Malaysia. *Teaching and Teacher Education, 61*, 124-131.
- Blake, J. (2018). Museums and safeguarding intangible cultural heritage—facilitating participation and strengthening their function in society. *International Journal of Intangible Heritage, 13*(1), 18-32.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*(1), 185-203.
- Ceran, D., & Yıldız, D. (2021). 6. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 51*(1), 321-337.
- Del Barrio, M. J., Devesa, M., & Herrero, L. C. (2012). Evaluating intangible cultural heritage: The case of cultural festivals. *City, Culture and Society, 3*(4), 235-244.
- Didier, S. J. (2021). Linguistic Representations of "Home" in a French-Kanak Children's Book: New Perspectives on Intangible Cultural Heritage. In *New Approach to Cultural Heritage* (pp. 253-272). Springer, Singapore.
- Dündar, E. (2018). İngilizce ders kitaplarında somut olmayan kültürel mirasın yeri (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Erlina, D., & Astrid, A. (2018). Research on Educational Media: Balancing between Local and Target Language Cultures in English Electronic Textbooks. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 17*(2), 111-119.

- Fahik, T., & Ratminingsih, N. M. (2021). Tangible and Natural Of Indonesian Cultural Heritage Presented In English Textbooks For Senior High School Student. *Jurnal Sosial Humaniora dan Pendidikan*, 5(1), 1-10.
- Gökatalay, S. (2022). Celebrating 'The Week of Domestic Goods': Children and the campaign for economic nationalism in interwar Turkey. *Nations and Nationalism*, 28(2), 645-661.
- Gülden, B. (2018). Türkçe ders kitaplarında kültür temelli olarak hazırlanan etkinlikler üzerine bir inceleme (5. sınıf Türkçe ders kitabı örneği). *Turkish Studies*, 13(11), 1635-1652.
- Gürbüz, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras unsurları bağlamında incelenmesi (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Gürel, D. & Çetin, T. (2016). Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras ve Bunun Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıması. 5. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu. 28-30 Nisan Denizli.
- Karagöz, B. (2018). Emin Özdemir'in çocuk kitaplarına değerler eğitimi bağlamında bir bakış: Bir çözümleme çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 63-85.
- Kolaç, E. (2009). Somut olmayan kültürel mirası koruma, bilinç ve duyarlılık oluşturmada Türkçe eğitiminin önemi. *Milli Folklor*, 21(82), 19-31.
- Kolaç, E., & Pehlivan, A. (2016). Açık-örgün eğitim sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programında somut olmayan kültürel miras öğeleri. *Turkish Studies*, 11(19), 655-670.
- Köse, P. Ö., & Yüksel, A. L. (2019). 5. 6. 7. ve 8. sınıf müzik ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras öğeleri bakımından incelenmesi. *Art-e Sanat Dergisi*, 12, 125-149.
- Kula, O. B. (2022). Dil, kültür ve düşüncüyü biriktiren ve aktaran dolayımıdır. *Noktasız Dergi*, 9, 50-56.
- Kutlu, M. M. (2009). Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında eğitime yönelik ilk adım: Halk Kültürü dersi. *Milli Folklor*, 21(82), 13-18.
- Lewicka, M., & Waszau, A. (2017). Analysis of Text books for Teaching Arabic as a Foreign Language in terms of the Cultural Curriculum. *Universal Journal of Educational Research*, 5(1), 36-44.
- M.E.B. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı: <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> (Erişim Tarih:12.11.2022)
- MEB (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). MEB.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. Sage.
- Moralı, G., & Öner, G. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurlarının incelenmesi. *Language and Literature*, 14(3), 1345-1357.
- Oğuz, Ö. (2007). UNESCO, kültür ve Türkiye. *Milli Folklor*, 73, 5-11.
- Okur, A. (2013). Millî kültür ve folklorun Türkçe ders kitapları aracılığıyla aktarımı. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (11), 877-904.
- Ott, M., Dagnino, F. M., & Pozzi, F. (2015). Intangible cultural heritage: Towards collaborative planning of educational interventions. *Computers in Human Behavior*, 51, 1314-1319.
- Öztürk, B. K. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde somut olmayan kültürel mirasın aktarımı. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 288-312.
- Öztürkmen, A. (2001). Celebrating national holidays in Turkey: History and memory. *New perspectives on Turkey*, 25, 47-75.
- Savaşkan, V. (2016). Ortaöğretim Türk edebiyatı program ve ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras öğeleri açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1302-1323.
- Schreiber, H. (2017). Intangible cultural heritage and softpower—exploring the relationship. *International Journal of Intangible Heritage*, 12, 44-57.
- Şengör, A. M. C. (2014). Bilgiyle Sohbet, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Şeref, İ. & Cin Şeker, Z. (2018). Türkçe öğretmeni adaylarının metin kavramı ve metinle Türkçe öğretimi ile ilgili görüşleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 267-281.
- Tekin, G. (2017). Transforming museology and learning in museums: Ankara intangible cultural heritage museum. *Milli Eğitim*, 1(214). 155-166.
- Tzima, S., Styliaras, G., Bassounas, A., & Tzima, M. (2020). Harnessing the potential of storytelling and mobile technology in intangible cultural heritage: A case study in early childhood education in sustainability. *Sustainability*, 12(22), 9416.
- UNESCO (2003). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. Paris.
- Wang, C. Y. (2019). Building a network for preserving intangible cultural heritage through education: A study of Indonesian batik. *International Journal of Art & Design Education*, 38(2), 398-415.
- Wang, Y., & Jiang, Y. (2021, August). Study on Picture Book Creativity from the Perspective of the Inheritance of Intangible Cultural Heritage—Taking the Picture Book Design of Yancheng Huai Salt Drying Technology as an Example. In 7th International Conference on Arts, Design and Contemporary Education (ICADCE 2021) (pp. 518-525). Atlantis Press.
- Wu, Y. (2021, February). Roles of education in intangible culture heritage tourism and managerial strategies. In 6th international conference on economics, management, law and education (EMLE 2020) (pp. 502-508). Atlantis Press.
- Yıldırım, G. (2021). Somut olmayan kültürel mirasın eğitim programlarına yansıması: Hayat bilgisi öğretimi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, (16), 231-247.
- Zheng, S. (2021). A Study of the Chinese-English Translation of Culture-specific Items in Publicity Texts of Guangzhou's Intangible Cultural Heritage. *Theory and Practice in Language Studies*, 11(6), 749-755.